

MITTÁK FERENC-MITTÁK ZOLTÁN:

„Haj, hős Rákóczi népe...”

Idén múlt három évszázada, hogy zászlót bontott a II. Rákóczi Ferenc vezetett szabadságharcunk, amely a rendi felkelések kereteit meghaladó nagy kísérlet és lehetőség volt az önálló magyar államiság visszaszerzésére. Végül elbukott, de nyolc év hősies küzdelme tett bizonyosságot a nemzet élniakarásáról és szabadságvágyáról. Múltunk e dicső szakasza előtt tiszteleg a most megjelent „Haj, hős Rákóczi népe...”. Szemelvények az 1703–1711. évi szabadságharc történetéből című, a debreceni Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft. gondozásában megjelent szép külsejű és belsejű kiadvány.

Szerzői Mitták Ferenc és Zoltán: az apa végzett történelmetanár, a magyar történelmi ismeretterjesztés régi művelője, olvasmányos szerzője, kuriózumokkal fűszerezett, de tényekre támaszkodó események, életutak elevenednek meg műveiben; fia közgazdász. De örökölte édesapja történelmi érdeklődését, több díjazott helytörténeti tanulmány szerzője. Közös alkotásuk – amelyre a családi hagyományok is ösztönözték őket – méltó folytatása eddigi munkásságuknak.

A címben idézett dal – amit még az egykori huszár nagyapától hallottak – is mutatja, hogy Rákóczi menyire beivódott a magyar nép lelkületébe, tudatába, harca mondák, versek, dalok születését ihlette, a szereplők köré legendák szövődtek. Évszázadok alatt sok könyvet, tanulmányt írtak róla, ezek lapjain a dicsőítéstől kezdve a deherioizálásig minden árnyalat megtalálható. Kötetük inkább az előbbi felé hajlik, nem kíván a teljesség igényének megfelelni.

Első részében az előzményeket és a kiemelkedő eseményeket tárgyalja, nagy alaposággal, sok nevet és adatot említve, kitekintéssel a nemzetközi tényezőkre, nem titkolva a társadalmi, hadvezetési problémákat sem. Zárófejezete a szabadságharc utóéletével, a kuruc emigrációval foglalkozik, az objektivitás szempontjából említeni lehetett volna a Szekfü Gyula vitatott művét. Ez a rész jól követi a köztörténetet, némi hadtörténelmi jelleggel elemzéseit, leírásai alkalmasak a tankönyv kiegészítésére, esetleg pótlására.

Kevésbé eseménytörténeti jellegű a második rész, amely főszereplők életrajzát tartalmazza, kurucokét és labancokét – Thökölytől Ocskayig. Korabeli források, vélemények hitelesítik az egyes személyeket, akiknek arcképét is láthatjuk. II. Rákóczi Ferenc eszmeretere címet viseli a harmadik rész, amely a szabadságharc időszakát tanulmányozva próbálja megérteni a fejedelem cselekedeteinek rugóit. Kiemeli önzetlenségét, hazafias

gondolkodásmódját, alcímében is utal azonban az európai erőviszonyok kedvezőtlen alakulására (Magyarország és Európa a szabadságharcban), amely végül szárnyat szegte a függetlenségi próbálkozásnak. E részben főleg Rákóczi emlékirataira támaszkodik, érdemes lett volna semlegesebb forrásokat idézni.

Negyedik része a Függetlenség az obsitos nagyapa elbeszéléseit, meséit tartalmazza a kuruc felkelés romantikus mozzanatairól, hősokról és áruokról, de itt kap helyet a szabadságharc részletes kronológiája és a terjedelmes irodalomjegyzék is.

Összességében a kötet a nemes ismeretterjesztés és a tanári segédkönyv szerencsés találkozásának sikerült példája, amely egyaránt ajánlíható diáknak, pedagógusnak és minden történelemkedvelő felnőttnek.

Róbert Péter

JÁKI SÁNDOR TEODÓZ:

Csángókról, igaz tudósítások

Ez a szó: *katolikus*. Moldvában nemcsak a valást jelenti, hanem a nemzetiséget is, mert ott, aki *római katolikus*, az mind csángómagyar származású; és aki csángómagyar származású, az mind *római katolikus* – hallottuk először jeles ferences egyháztörténész osztályfőnökünkötől vagy negyven évvel ezelőtt, és most újra szó szerint ezt olvashatjuk a MTA támogatásával a *Való Világ Alapítvány* Kiadó gondozásában, magát Domokos Pál Péter tanítványának és utódjának tartó és valló szerző fenti címmel megjelent kötetében. Szinte lehetetlen visszaadni Jáki Teodóznak azt az értékereső szenvedélyét, s a rátalálás örömet, mely a könyv minden sorából átsugárzik az olvasóra. (Amerunyi kilométerrel a lábában, és ahányszor „elcsángált” a moldvai magyarokhoz – az őshazába is eljutható volna talán többször is – növelve ezzel a krónika hitelességét.) Mennyire egybecseng ez az Európa Tanács állástoglalásával, mely szerint „...a csángók a magyar nyelv egy korai változatát beszélik, ősi hagyományokat, változatos népművészetet és népi kultúrát őriznek, mely különleges értéket jelent Európa számára.”

Hetvenegy moldvai utamon sokszor jártam Klézsén – írja a neves bencés népzene kutató – és lehetőség szerint mindig elmentem az ottani temetőbe. Megálltam a zárt temetőkapu előtt, mert nekem oda belépni csak egyszer sikerült és ősi keresztény szokás szerint mécest gyűjtöttem. Azt hallottam ugyanis, hogy abba a kápolnába temették Petrás Incze János ferences pátert, a csángó-

magyarok ügyének igaz Tudósítóját. Láttam Petrás bekeretezett arcképet a klézsei plébánia ebédelőjének falán, 1994-ben. Lefényképeztem. A következő évben már hiába kerestem ugyanott. Levették. Talán bizony „hibás” voltam abban, hogy lefényképeztem?

Jáki könyvében a csángómagyar élet szeleteiből, mozaikjaiból áll össze az a csodálatos kaleidoszkóp, amely a legmoshatóbb sorsú testvéreink életét mutatja be színes fordulatokban, izgalmasan és valóban közszinten. Az ötvennyolc tudósítás három téma köré csoportosítható.

Az elsőben a csángómagyarok mindennapi létével, lársadalompolitikai helyzetével ismerkedhetünk megindító egyéni sorsokon, eseményeken, plasztikusan megrajzolt arcképeken keresztül.

A második csokor a magyar nyelv köré szerveződik. Megtapaszthatjuk a csángómagyar koráseink nyelvének szépségét, izességét, s jelenlegi szívszorító helyzetét, sorsát, az anyanyelv „kitépésének” módjait, változatait.

A harmadik csokor a csángómagyar valóság „égi mása”, a népének világa, a szerző szívének oly kedves énekekről szóló tudósításának bokréta, kiegészítve a hitélet, a zarándoklatok (a bukovinai Mária-kegyhely – Kácsika) és a vallásgyakorlat általános helyzetének a leírásával.

E rövid ismertetés terjedelmét meghaladná az ötvennyolc tudósítás címének felsorolása is, az utolsó azonban szó szerint említenénk: „Érthetlenségek (problémák, negatívumok) Moldvában”, melynek néhány alcíme is sokatmondó: A csángómagyar származású papok magyar nyelv-tudása; Pofon a kispapok szemíniumában; A latin nyelvű liturgia újában áll a románosításnak?; Egyházzenei érthetlenség, mely utóbbi fejezetben szerzőnk, Sütő András tanítását citálja: „Anyanyelvünk és zenei anyanyelvünk páros szárnyunk a megmaradásban.” De legalább ennyire érdekes az 57. beszámoló is, már csak címéből is következtetendő: „Három (nem csak) vallási téma Moldvában”. Teodóz atya konklúziói pedig rendkívül megszívlelendőek.

• A papi, a szerzetesi és szerzetesnői hivatások magas száma a moldvai jászvásári római katolikus egyházmegyében - és gondolom, hogy a bukaresti főegyházmegyében is - kell, hogy sokakat elmélgedésre készteszen.

• A gyermekáldás vállalása és az abortuszok - feltehetően - alacsony száma a moldvai római katolikus családokban - összehasonlítva az erdélyi (székely) protestánsokkal, de még az erdélyi (székely) katolikusokkal is - kell, hogy mindenkit tisztelettel elgondolkoztasson!

• A szentáldozások és a gyóntatások magas száma a moldvai római katolikus pasztorációban világviszonylatban is példamutató!

A nemcsak tartalmában, de tipográfiájában is dicséretes kötetet a helységnevek és rövidítések magyarázata és mutatója, továbbá szép fénykép-melléletek zárják. Jáki Teodóz híradása a csán-

gokról hézagpótló munka. Az utószóban nem véletlenül idézi Benda Kálmán történészprofesszort, a Károli Gáspár Református Egyetem első rektorát: „Végül mi volt tehát az, ami a moldvai magyarokat a korábbi évszázadokban és az újabb idők elnyomó, beolvasztó román politikájával szemben megtartotta magyarnak? Azt kell mondanunk, hogy ez a katolikus vallásuk volt. A katolikus vallás, amely számukra egyszerűre testesíthette meg a hitet és a magyarságot, amely tudatosította a görögkeleti románoktól eltérő kultúrájukat, és lehetővé tette, hogy megőrizték hagyományukat. Mindez azonban nem lett volna lehetséges, ha a moldvai magyarságban nincs meg az elszánt akarat, hogy magyar akar maradni.” (Való Világ Alapítvány, Bp. 2002.)

Udvarhelyi Olivér

BARS ERNŐ:

Népi hagyományaink iskolai és amatőr színpadon

A magyar néphit szerint a kincsek hét évente megmutatják magukat, a felszínre törnek, kerülnek. Így történt Barsi Ernő: Népi hagyományaink iskolai és amatőr színpadon című könyvével is. S ami még értékesebbé teszi ezt a kincset az, hogy tudós embernek könyve jelenik meg, születése 83. évfordulóján. A Hazánk Könyvkiadó Kft. ismét kincsfeltáró, mentő feladatot végzett, amikor kiadta az 1995-ben megjelent mű bővített kiadását. A kiadvány a piros-barna színből „öregbebb”, érettebb barnára váltott és tartalma is gazdagabb, „komolyabb” lett. A Borbély Károly által címlapra álmódott kincses ládából még több színdarab került a nagyközönség elé. S ez mi idézte elő? Az a tény, hogy keresték a könyvet, határon innen és túl is. Az első kiadás anyaga életre kelt, meglevenedett amerikai cserkészek, székelyudvarhelyi, kézdivásárhelyi tanítójelöltek, felvidéki, kislalföldi gyermekek által. De a pesti diákok is átélhették a könyv segítségével számunkra ismeretlen kukoricafosztás élményét. A határon túli magyarok számára olyan volt az első kiadás megjelenése, mint a lágy kenyér, vagy kalács, amit csak az édesanya, az „ides” tud sütni. Ugyanis a szavak és dalok melegevel, ízével készítette hozzá a „kovászt” Barsi Ernő. Hiszen a „búzá”, az „alapanyagot” megteremtette a magyar föld, a magyar hagyományvilág és ehhez a formát, a kedves „pékmesternek” kellett összeállítani, dagasztani. S mint tudjuk, a kenyérfőzés kemény munka. Sok fáradtságba telik, míg összeáll az olyanok, hogy a terített ünnepi asztalra, színpadra tegyék. Ma ugyan már a hagyományos közösségek felbomlottak, de új formákban nemzeti kultúránk tovább élhet, amit a szerző is tud. S ez a forma lehet a színjáték is. Örök én is, főiskolás koromból értékes stencileket, amit Ernő bocsátolt kértém, kértünk egy-egy jeles alkalomra. S ezek a becsben tartott lapok megeie-

venedtek tanítványaink játékában. Magam is többet betanítottam a Gyermekek Házában kis táncosainknak. Emlékszem, mily boldogan énekeltek, játszották ezeket a játékokat. A Tőle kért művek most ismét csokorba szedve várják, hogy felelevenedjenek fiataljaink, gyermekeink által. Hiszen az itt megjelent műsorok eredeti gyermekjáték- és szokásanyagot tartalmaznak.

A gyűjtés többsége Barsi Ernő keze nyomát őrzi, de *néprajzi nagyjaink* (Bartók Béla, Burány Béla, Erdélyi János, Gönczi Ferenc, Katona Imre, Kerényi György, Kiss Áron, Kiss Lajos, Kodály Zoltán, Lábadi Károly, Manga János, Sebestyén Gyula, Veress Sándor) hagyatéka is jelen van. A József Artlla díjas kárpátaljai költő Vári Fábán László gyűjtése sem hiányozhat a palettáról. A lassan feledésbe merülő dalos könyvekből is találunk példákat, így Limbay Elemér Magyar Daltárából, az Écsen ismert népdalt. A karácsonyi köszöntésből itt találjuk Luther Márton énekét is. A sárospataki diákok, illetve Csokonai életének képeit szinesíti a Zemplényi-kézirat Haj Rákóczi, Bercsényi kezdetű éneke.

Mindannyiunk Ernő Bácsija *dramatizáló tehetségéről* mesét a sok jól beillesztett versrészlet is: Ady Endrétől, Illyés Gyulától, Petőfi Sándortól és Szabó Lőrincstől. A karácsonyi és újévi készülődéshez a szép alapot Bálint Sándor, Seres András-Szabó Csaba, valamint Kövári Ildikó, Vasas Samu és Salamon Anikó gyűjtései, könyvei nyújtják.

S ami a könyvet még érdekesebbé teszi, hogy Barsi Ernő szellemi „magvetése” is kiviláglik *tanítványainak*: Horváth Gyöző rábaközi, Bertalané Tóth Anna, Tóth György szigetközi, Gerhát Mária Velencei-tó környéki, Takács Noémi mezőszéki, Sándor Jutka Katalin Maros-Torda megyei gyűjtései nyomán. Az ajánlások a szerző gazdag kapcsolatrendszeréről is beszélnek: hol a Gyakorló Iskola bábosainak, hol a rábapatonai Repülő páva körnek, hol a borsodgészti óvodásoknak ajánlja műsorát.

A gyűjtött néprajzi anyag felöleli az egész történelmi Magyarországot (dunántúli, észak-magyarországi, erdélyi, burgenlandi, kárpátaljai, szlavóniai, szlovákiai). A kötet értékét növeli az is, hogy nem a kanonizált, közismertté vált változatokat találja benne az olvasó, hanem tájnyelven közölt, helyi ízzel megáldott játékok, szokások, népdalok sorjáznak szemünk előtt.

Minden korosztály válogathat kedve szerint, hiszen a gyermekeknek a *Gyermekjátékok* rész huszonkilenc jelenetet kínál választékul. Legyen az a gyermek sokorójai, szigetközi, burgenlandi vagy

akár gyimesi. A *Jeles Napok* fejezet segítségével megszépíthetjük karácsonyi készülődésünket, egy-egy bellehemessel, regöléssel és köszönhetjük az új esztendő, hejgetéssel, aprószenteknap szokással. A tavaszt is elővarázsolhatjuk a farsangi vígság, a kiszehajtás, a pünkösödés hagyományával. A felnőttek világába kalauzol a *Közös munkakalkulációhoz kapcsolódó szokások* fejezet. Feleleveníthetjük az écsi szüretet, a sályi fonót, a rábapatonai aratást. S az utolsó részben *Életutal kísérő szokásokon* keresztül pedig átélhetjük életünk nagy fordulóját, a legényavatást, a katonaságot, a lakodalmat.

A hővített kiadásra nagy szükség volt. Sokat várták már azt, hogy kézbe vegyék a már színpadon is látott alkotásokat. Az újabb kiadás tartalmában és területileg is bővült *Újabb jelenetekkel*, mint például a borsói „medvézés”-sel, a sályi „gordonyozás”-sal, vagy a tápszentmiklósi lakodalmassal. Az új könyvből nemcsak húsvéti locsolóverseket, de az ünnephez fűződő szokásokat is megismerhetjük. A népet, és népi kultúrát, oly jól ismerő és költészetében gyakran jelenlévő Csokonai és Petőfi alkotásai, *folklorizálódott versei* is színpadra kerülhetnek. Anyák napjára és pedagógusnapra is talánuk szép műsort a könyvben.

Régi tapasztalat, hogy az amit az ember átélt, megtapasztalt nem felejt el. Ha ma már nem is születhetünk bele őseink szép hagyományos világába, akkor ezek a színdarabok, – amelyek népi életének egy-egy szép darabjai – a játék segítségével örökre a miénk lehet. Kívánom, hogy minél többünké legyen ez a tudás és élmény. Andrásfalvy Bertalan írta a bukovinai székelyek kultúrájáról 1973-ban: *„A népi társadalom nem lehet el zene nélkül. Egész életét átszövi a zene, akár bizonyos énekes szokások formájában, akár állandó spontán dalolással, énekléssel... ez azt bizonyítja, hogy az egészséges embernek rendkívül sok zenére van szüksége az életben, hogy kiélje érzeleit, hogy érzelmi és értelmi élete egyensúlyban maradjon.”* Úgy gondolom ez a megállapítás 2003-ban is megállja a helyét. Nagy szükség van napjainkban a „gyomok” irtására, „gordonyozására” – ahogy Sályban nevezik –, hogy búzánk, az „élet”, értékeink szépen növekedjenek.

Az 1995-ben megjelent első kiadásban egy kis könyvjelzőn az állt, hogy *„Köszöntjük a 75 éves Barsi Ernőt”*. Mit kívánhatnánk a szerzőnek és kiadónak, hogy még sok-sok kiadást érjenek meg közösen, egészségben, boldogságban! (Győr, 2003)

Dr. Lanczendorfer Zsuzsanna

